

FUNKIS I FJÆRA

Risørs venner krangler om hvorvidt blokker ved havnen blir en redning eller en tragedie for byen.

TEKST SIMEN TVEITEREID FOTO LINDA NÆSFELDT

Risør

F

FOR WILLY THORSEN er saken enkel: Risør har ikke noe valg. Hvis ikke noe snart skjer, blir ikke Risør lenger den hvite byen ved Skagerrak, men den mørke byen. Willy Thorsen driver sportsforretning i et av de gamle trehusene ved havnen, og han bor i et av de små husene i sentrum, men hvem kan leve av gamle hus?

- Det er sjarmerende, men det er snart ikke folk igjen i byen. Noe må skje. Resten av landet går så det suser, i Risør står vi stille, sier Willy Thorsen.

- Endel folk er skeptiske til flate tak. Det kommer til å snu når de ser hvordan det blir, mener Thorsen.

For Yngvar Aanonsen burde saken også være enkel, han driver fiskebutikk 50 meter unna, der 110 nye leiligheter etter planen skal bygges. Om vinteren har han ikke åpent mer enn tre timer daglig.

- Vi trenger flere kunder, men dette handler også om en viktig del av byens sjel, sier Aanonsen.

- Risørs fasade blir helt forandret. Om dette er det fineste de kunne fått til, er jeg i tvil om.

Å BO I ET MUSEUM. Risør er sørlandskystens Røros. Den hvite byen ble bygget opp etter bybrannene i 1861, i glansdagene i seilskutetiden. Men overgangen til dampskip sendte byen ut i en lang krise, og slik ble Risør «skånet for det meste av 1960-tallets betongvandalisme», som Wikipedia skriver. Nå står Risør i Riksantikvarens nasjonale register, som en av våre mest verneverdige trebyer.

Men det er stille i gatene, stakittgjerdene males hvite,

ugress fjernes fra bed. Mens de øvrige Agder-byene vokser, har Risør stått stille. Innbyggerne er i snitt 52 år og blir færre, minus 38 viste siste tall, også boligprisene går ned. Risør lever i fem uker om sommeren, med kamermusikk, kunsthåndverk og trebåtfestival.

Ved innseilingen til indre havn, ligger Holmen. Med en diger verkstedhall, en enorm kran, rester av et verft. Som et bilde på en kystby der tiden har stoppet opp.

- Det er med en viss frykt vi går inn i dette, innrømmer ordfører Per Kristian Lunden.

Han og Arbeiderpartiet har vært med på å si ja til utbyggingsprosjektet Risørholmen. I sommer har han fått mailer og telefoner fra sinte sommergjester.

- Det er greit med ulike meninger, men det provoserer litt når folk utenfra mener at vi skal holde oss i våre museumsaktige omgivelser, mens de selv skal kunne bo i Røkke-hus, sier Lunden.

Ordføreren er i godt humør, han skal på båtut med designbiennalen «Beyond Risør». Den gamle trefergen M/F «Øisang» gjør en ekstra sving foran Holmen.

**DET PROVOSERER
LITT NÅR FOLK
UTENFRA MENER AT VI
SKAL HOLDE OSS I VÅRE
MUSEUMSAKTIGE
OMGIVELSER, MENS
DE SELV SKAL KUNNE
BO I RØKKE-HUS**

PER KRISTIAN LUNDEN ordfører (Ap)

- Kopier av gamle sørlandsbyer blir jeg mer og mer irritert av med årene. Mens arkitektur som man først må streve litt med å like, heller blir bedre etter hvert. Men dette har ikke vært noen lett sak. Jeg har venner og nær familie som er veldig kritiske. Og vi er jo veldig glad i byen vår, det har jeg sagt til utbyggerne også.

- Og likevel?

- Vi vil ha utvikling! Det er ingen bedrifter som reiser langs kysten og spør om å få lov til å etablere seg. Risør har levekårsproblemer og ingen vekst, sier Lunden.

EN BRYSSOM ØSTLENDING. Det var planer om en ny levende bydel. Industriområdet Holmen skulle bli et smykke for byen. Med helårsboliger og ferieleiligheter. Og hotell, i kveldssolen, med utsikt mot havet og inn mot den gamle byen. Det var spektakulære utkast fra Snøhetta, bygninger der du kunne stå på taket og fiske. Det var glasstunneler under vann fra Kritt, vinneren av arkitektkonkurransen.

Det har endt med et leilighetskompleks, med fullt unntak fra boplikten. Hotell ser det ikke ut til at noen vil drive. Arkitektfirmaet Kritt ble fjernet fra prosjektet. Den nye arkitekten, Petter Bogen, sa på et folkemøte: «Jeg kan ikke stå her og si at det vi lager er så innmari fint». Kubeformede blokker med flate tak, i tre eller fire etasjer. De skal kles med panel og males hvite. Moderne sørlandsidyll, kaller utbyggerne det. «Sjofle Groruddalen-blokker», mener Erling Okkenhaug. Den bryssomme østlendingen har fulgt Holmen-saken i fire år, med en dokumentarfilmskaper på slep.

- Ønsket om at noe må skje er så sterkt at man finner seg i nesten hva som helst, mener Okkenhaug.

I Aust Agder Blad har han denne dagen et innlegg med overskrift «Risørs talende taushet».

- En sørlending vil heller dø enn å fronte en mening om en sak, sier Okkenhaug.

Selv har han engasjert seg i norsk byutvikling i 20 år. Som reklamemann fant han på navnet Galleri Oslo, men ble sjokkert over hvor lite helhetlig utbyggerne →

STRIDER OM RISØR. Risør kalles den hvite by ved Skagerrak og er en av Norges mest verneverdige byer. Det som skulle bli en ny, levende bydel ved innseilingen, har resultert i et leilighetskompleks.

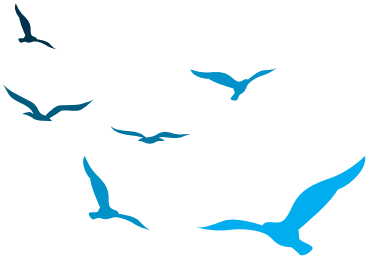

KRITIKEREN. – Det finns ikke byplanlegging i Norge. Vi overlater det til dagligvaregrossister og entreprenører, mener Erling Okkenhaug i nettverket Allgrønn. Filmskaper Pål Winsents (til høyre) lager dokumentarfilm om saken.

RISØRHOLMEN. På Risørholmen ligger det i dag en verkstedhall, en kran og restene av et verft. Nå har kommunen sagt ja til at det skal bygges funkisblokker der. To måneder etter vedtaket er 10 av 32 leiligheter i første byggetrinn solgt.

➔ av Vaterland tenkte. Gjennom nettverket Allgrønn har han stått bak alternative byplaner for Bjørvika og Filipstad og arrangert plansmier i flere kommuner. Der kan lokalbefolkningen samarbeide med arkitekter om en plan for utviklingen av et område. Men i Risør er det ingen som vil ha noen plansmie, eller lytte til Okkenhaugs råd.

- Holmen burde vært delt opp og bygget ut av flere entreprenører, da kunne en variert bebyggelse vokst naturlig frem over tid.

- Investorer må kunne tjene penger?

- Politikernes oppgave er å ivareta Risørs unike kvaliteter, ikke investorers økonomi. Politikerne fremmet ikke en eneste viktig bestilling til utbyggerne før arkitektkonkurransen ble utlyst, sier Okkenhaug.

Han mener det er en skandale at det ikke er laget 3d-skisser som viser den planlagte utbyggingen fra de viktigste siktlinjene i Risør by.

- Det skal altså være lov å kopiere blokker fra Slemdal på Holmen, men ikke å la seg inspirere av bebyggelsen i Risør.

Noen meter bak går hans kampfelle i Allgrønn, Audun Engh. Han er styremedlem i nettverket Traditional Building Architecture & Urbanism.

- Ved arkitektkolene lærer studentene at tilpasning er et ynkelig knefall for kitch og nostalgi. Såkalt djerv kontrast er det eneste som teller. Det kalles modig og innovativt, sier Engh.

- Entreprenørene liker også tanken om kontrast, for da kan de bygge noe som er høyere og større, samtidig enkelt og rasjonelt. I mine øyne er monotone blokker gammeldags. Noe Le Corbusier utviklet på 30-tallet, med tanke på frittliggende bygg i parker. Variasjon og valgfrihet er moderne. Og hvorfor ikke la stedet selv gi føringer?

SAMKLANG - I KONTRAST. I gamle Risør er det knapt mulig å få bygge et karnapp, utgangsdørene skal kun slå innover, vindushengslene må være av en bestemt type. Da en ny bydel skulle bygges, nøyde politikerne seg med å si at Holmen skulle være i «samklang» med Risør sentrum. Samtidig skulle bydelen få et moderne uttrykk, med flate tak. Men hva betyr da samklang?

Fylkeskommunens kulturminneavdeling har kalt arkitekt Petter Bogens Risørholmen for skjematisk og stivbeint arkitektur. Også Riksantikvaren mener at endringer underveis har forringet prosjektets kvaliteter. Da Jørn Holme besøkte Risør i 2010, rynket han på nesen over det han kalte «sovjetiske plantegninger».

- Men reguleringsplanen ble godtatt av fylkeskommunen uten at vi fikk den til behandling. Derfor kan vi ikke stoppe planen, men bare gi råd, sier Holme.

I vår utsatte likevel kommunen saken i en måned for å ha et møte med Riksantikvaren. Holme gikk til det uvanlige skritt å be en arkitekt lage et alternativt utkast. Med kun to etasjer, og med åpning for saltak.

- Tegningen var ment som et innspill til å tenke annerledes. Den var mer i tråd med reguleringsplanens ord om samklang med den historiske byen enn den kasseformede utbyggingen som nå er vedtatt, mener Holme.

- At kommunen ikke følger rådet den ba oss om, synes jeg er rimelig spesielt. Risør er den viktigste av våre ti sørlandsbyer. Hvis en stor utbygging settes i gang i strid med Riksantikvarens råd, er det en skamplott jeg ikke ville hatt på meg som ordfører.

Arkitekt Petter Bogen sier til DN at han ikke ønsker å gå inn i noen avisdiskusjon om prosjektet.

- Kommunen har vedtatt en reguleringsplan som gir sterke føringer, og jeg synes planen er fin, sier Bogen.

RENESSANSE? Når Willy Thorsen skrider gjennom Risørs gater, på vei til det avgjørende møte i bystyret, er han lei av innsigelser fra sentrale myndigheter; «det er bare pekefinger og aldri penger». Thorsen selger ikke bare sykler, han sitter i bystyret for Venstre også.

- Når Riksantikvaren kommer med nye synspunkter fem over tolv, mister jeg respekt for ekspertisen. Jeg håper utbygger nå får solgt så mye som mulig, slik at byggingen endelig kan komme i gang, sier Thorsen fra talerstolen.

Det er stille i salen når Viktor Hauge (Sp) sier at Holmen er en *once in a lifetime*-mulighet, og at det er politikere som må si hva de vil med Risør.

- Jeg har gått rundt og prøvd å visualisere hvordan dette vil bli. Vi vil jo ikke se noe av skjærgården utenfor, sier Hauge.

Men han snakker nordlending, altså en innflytter, han får raskt sitt pass påskrevet av Per Henry Zaal fra Frp:

- Vi som har vært her noen år vet at det aldri har vært mulig å se noe skjærgård fra indre havn. Vi bør være glade for at noen våger å satse, det er ikke lett å skape noe i Risør, sier Zahl.

På forrige bystyremøte sa han: «Hvem vet, kan-

UTVIKLING. - Vi må være takknemlige for at noen vil satse i Risør, mener Willy Thorsen. Han driver sportsforretning i sentrum og sitter i bystyret for Venstre.

LANGSIKTIG. - Risør er så spesielt på grunn av alt vi ikke har bygget. Hvordan vil en slik motearkitektur se ut om 30 år?, undrer Simen Münster, som har Risørs største og best bevarte eiendom.

**RISØR ER DEN
VIKTIGSTE AV VÅRE TI
SØRLANDSBYER. HVIS EN
STOR UTBYGGING SETTES
I GANG I STRID MED
RIKSANTIKVARENS RÅD,
ER DET EN SKAMPLETT
JEG IKKE VILLE HATT PÅ
MEG SOM ORDFØRER**

JØRN HOLME riksantikvar

skje Holmen en dag blir den nye renessansestilen til Risør».

Det synes i vei om arkitektur i den varme bystyresalen. I et omvendt politisk landskap; de konservative vil ha det radikalt nye, de revolusjonære vil bevare.

- For meg er det ubegripelig at Risør, som en av de vakreste byene i Norge, kan finne på dette. Jeg tviler på om noe sånt kunne skjedd i noe annet land i Europa, sier Tine Bang fra Rødt. Mens Ragni Macqueen Leifsson fra Ap sier at hun tror Holmen vil bli «innmari stilig»:

- Jeg var nettopp i København, der så jeg et kjempe-kult funkishus. Som turist velger jeg helst steder som har en ny bydel i kontrast til det gamle. Sånn som i Lisboa.

Blant tilhørerne sitter mannen som for tyve år siden fikk kjøpt Holmen av kommunen, Arne Lindstøl. I fire generasjoner bygde Lindstøl seilskuter og skip, inntil bedriften gikk konkurs i 2002. Skipsbygger Arne Lindstøl ville istedet bygge en ny bydel.

- Min intensjon har vært å trekke ny virksomhet til byen, gjennom å tilby et utrolig godt sted å bo, sier Lindstøl.

Det var han som gikk til Snøhetta, for å få det beste av moderne arkitektur.

- Jeg syntes mulighetsstudien deres var veldig spennende, men det var ingen entusiasme i byen. Det ble visst altfor moderne, sier Lindstøl.

For å finansiere prosjektet har Lindstøl solgt seg ned, først til Backegruppen, så til Løvenskiold Eiendom. Han hevder at det er brukt mer enn 20 millioner kroner på utviklingen av Risørholmen, ti år etter de første møtene med kommunen og .vernemyndighetene i fylket.

- Det ble gjort klart at på industriområdet Holmen skulle det bygges noe som sto på egne ben, og som gjennom tidsmessig arkitektur tok opp i seg den tidligere verftsaktiviteten. Da Risør ble bygget opp etter bybrannene i 1861, skjedde det med impulser fra moderne arkitektur i Europa, sier Lindstøl.

- Mye av motstanden mot prosjektet har hatt et kampanjepreg og vært preget av mistenkeliggjøring.

HVA OM 30 ÅR? Rett utenfor sentrum har finansmannen Simen Münster restaurert Risørs største hus, bygget av byens store mann, reder Prebensen, i 1903. Ifjor fikk Münster verneprisen for arbeidet med eiendommen.

- Risør har en unik kulturarv, på grunn av alt vi ikke har bygget, sier Münster.

Det skrev han også i en artikkel i lokalavisen med tittelen «Vi har Risør til låns».

- Blokkene på Holmen er fine nok, de er jo veldig i tiden. Jeg så nettopp et prosjekt på Bekkestua som var temmelig likt. Men hvordan vil vi se på en slik motearkitektur om 20-30 år? Jeg må si det er vågalt å avskrive Riksantikvaren som en vanlig meningsytrer.

Münster mener kommunen burde forhandlet hardere med utbyggerne før avtalen ble godkjent, særlig da planene om et hotell falt bort.

- Investorene har vært ryddige. Men når sentrale politikere står frem og flagger sin aksept nærmest uansett, skader det kommunens forhandlingsevne på en måte som ville vært utenkelig i seriøse, private firmaer, mener Münster.

Han tror ikke 110 ferieleiligheter på Holmen vil få særlig stor betydning for aktiviteten i Risør.

- Det er bygget 200 hytter i Risør bare de siste fem årene. Hvis ikke det har hjulpet, hvordan skal 110 leiligheter på Holmen forandre alt? ●

magasinet@dn.no